

Віра МЕЛЕШКО,
*кандидат філологічних наук,
доцент, доцент кафедри української літератури,
Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка,
м. Полтава, Україна*

**«МИ ПАМ'ЯТЛИВІ НА ДОБРО, НА ВСЕ, ЩО ТРЕБА»:
РОМАН «ПОРУКИ ДЛЯ БАТЬКА» ФЕОДОСІЯ РОГОВОГО
ЯК ВІДКРИТТЯ ЗАКРИТИХ ДЛЯ ПРАВДИ ЗОН**

Оберігач і дослідник написаного Феодосієм Роговим – його син Юрій зауважує, що за життя прозаїка в книжковому форматі було надруковане лише два романи – «Свято останнього млива» (1982) та «Поруки для батька» (1988). Якщо перший твір неодноразово привертав увагу літературознавців, то другий і дотепер залишається майже не дослідженим науковцями.

Читати один роман без іншого аж ніяк не випадає, бо у «Святі...» оповіджено про нищення посулянського краю, самобутнього життя порічкового люду затопленням, а в другому йдеться про долю «притулян» – переселенців із земель, що стали дном штучного Кременчуцького моря.

Приступаючи до розкриття заявленої теми – «Ми пам'ятливі на добро, на все, що треба»: роман «Поруки для батька» Феодосія Рогового як відкриття закритих для правди зон» – згадували застереження письменника Анатолія Хорунжого: «Поруки для батька» потрібно «уважно перечитувати <...> кілька разів» [1, с. 198] та керувалися висновком-твердженням Бориса Харчука: «Проза Феодосія Рогового – лірико-філософська, сповідальна» [1, с. 72].

Елітарну літературу творив «найселяніший селянин, чоловік від землі» [2, с. 195] – так в одному інтерв'ю іменував себе Феодосій Роговий. І це самонайменування аж ніяк не є новітньою ілюстрацією давньописьменницького християнського самоприниження. Автор останньої чверті ХХ століття давав ключ до розуміння його текстів, у яких, передовсім у «Поруках для батька», актуалізовані теми, що ми їх означуємо як відкриття закритих зон для правди.

Тут важливо зазначити: сюжетно-композиційним стрижнем твору й одночасно його ідейним підґрунтям є пошук автором, котрий зливається з оповідачем-персонажем Феодосієм Корнійовичем Окраїнцем, моральної реабілітації батька. «Мушу збирати поруки з людей о своїх (о наших) родовідних і громадянських достоїнствах» [3]. Важливим бачимо уточнення: «Не з принуки закону – а з власної, як тепер кажуть, ініціативи мушу <...>» [3]. Письменникові йшлося передовсім не про офіційну реабілітацію людини, оголошеної ворогом народу (хоча в тексті маємо реабілітаційну довідку). Йому, трансформованому в персонажа-оповідача, присутнім було кардинально інше: «збирав, отже, ці людські поруки і розказую про них уже не для оправдання себе чи батька, аби не трапилася нам заминка, а щоб діти набиралися народної пам'яті та історичної просвіти <...> І щоб не дожитись нам до одуру» [3, с. 326].

Тому в «Поруках...», які, за свідченням прозаїка, писані протягом «29 листопада 1982 – 29 травня 1984 року, вівторок», через говоріння – сповідальність – розмисли – перемовини – переосмислення (використовуючи улюблений розділовий знак Феодосія Кириловича – дужки, допишемо: мова «йде не про історію, сюжетне плетиво тощо, все це в основному **монологи**» [4, с. 120]) зримо/відчутно реалізовано перший авторський простір правди: духовність «починається з кожного зокрема» [1, с. 199]. Тут можемо простежити ще одну індивідуальну стильову рису автора: він уводить величезне число персонажів-розповідачів з «виразно індивідуалізованими рисами» (Григорій Клочек).

Кількаразове перепрочитання книги «Поруки для батька» уможливило думку, що духовність під пером Рогового набуває синонімічного співзвуччя з поняттям шляхетність. Ось «сповірниця» Марфа Личачка, «не по літах струнка і навіть тендітна» [3, с. 107], виголошує імперативи свого буття, власні високі переконання: «Не треба ховати про себе й найменшої правди <...> Я не терплю насильства <...>» [3, с. 107]. Ось Прокіп вигукує дивину: «побачив...

побачив... музику. Вона з'явилася мені у вигляді жіночої фігури... Я навіть спробував її намалювати...» [3, с. 317].

Правда автора «Порук...» у тому, що в «цьому скаламученому, з усього зрушеному світові» [3, с. 109] залишаються / живуть люди, котрі прагнуть «не ламать покінного завіту», котрі знають, що «красиве треба берегти, брати його на взірець, виходити з нього, навіть якщо воно “старе”» [3, с. 317]. Власне тут «уловлюємо» домінантну рису стилю Феодосія Рогового: психологізм, базований на емпатії автора. Через «психологію [персонажів] ведеться цікава, емоційна розповідь».

Отже, духовний шляхетний персонаж у романному просторі «абсолютного чесника» (означення, прикладене до нашого ювіляра його товаришем Григором Тютюнником) – не ідеалізація людини повсякденної, а розуміння її глибинного внутрішнього світу, уміння митця через свого головного героя, який, до речі структурує роман, відтворити ментальність українців.

Автор Феодосій Роговий у своїх «Поруках...» актуалізував/порушив тему любові до України та покари за цю любов. Тут вважаємо доречним навести фрагмент інтерв'ю з митцем, уміщеному в полтавському журналі «Криниця» № 4 від 1992 року. Феодосій Кирилович мудро розмірковував: «Всі потроху любимо нашу Україну, але багато з нас, інтелігентів передусім, непомірно довго молимося її іменем, тобто замість нишком бути незламним її сино-українцем в усьому й скрізь, – ми так чи інакше словоблудимо, мов те “варшавське сміття, грязь Москви”, всує молимося на божків, полбогів, намісників чи воєвод, тобто у них, а не в України, вимолюємо і замолюємо грішки свої щоденні і ... зраду гріха, нікому не прощеного».

Окраїнець із роману «Поруки для батька» караний за любов до України. Допитувач ставив питання-звинувачення: «Ви, громадянин Окраїнець, підбивали посулян любити Україну <...>?» [3, с. 171]

Оповідач через своїх співрозмовників вербалізує трагічні сторінки української історії. У зв'язку з цим акцентуємо: інформація про ті чи ті

національні події та їхня оцінка в романі мають суб'єктивно-моральний аспект. Михайло Ратушний зауважує: «Перед читачем постають живі, невигадані герої, які йшли різними дорогами, але в одній суспільності, що виражає українську народність, їх національну своєрідність» [3, с. 220–221]. Авторіві важливо, щоб його персонажі побачили себе в тому часі (події), представили на розсуд оповідача, а отже, і читача, себе, свою мораль, свій світогляд. Зосібна розповідач Антон Заволока якраз і монологізував народне уявлення про сутність любові до України: «кров наша жаждає любити свою землю, свій покін і всякий добрий звичай <...>» [3, с. 173].

З-поміж закритих для правди зон автор Феодосій Роговий у контексті моральної реабілітації Окраїнця через народну пам'ять згадує Голодомор 33-го року, жахливу Хорольську яму («такого, мабуть, не буває й на тому світі» [3, с. 265]).

Чи відкриті нині закриті зони правди, які маркерував у «Поруках для батька» автор Феодосій Роговий? Офіційно – так, художньо – до певної міри. У чому тоді актуальність / новація / оригінальність писаного митцем – цьогорічним ювіляром?

Реабілітуючи батька (за словами автора, шукаючи для нього поруки), оповідач Феодосій Окраїнець прагнув проникнути «до колективної пам'яті своїх земляків» [1, с. 16]. Йому важливо було втілити ідею моральної, морально-звичаєвої реабілітації таких, як Окраїнець, тобто тих, хто постраждав за Віру, Справедливість і Любов до України.

Національна історія в творі Рогового подана через долі та душі людей, через їхнє слово: «Святе нащаддя – слово! Воно-бо скарбівня нашого духу».

Список використаних джерел

1. «Добрий день хай буде Вам...» : Листи до Феодосія Рогового. Статті, рецензії, примітки / Упорядн. Юрій Роговий. Полтава : Дивосвіт, 2016. 420 с.
2. «Моє життя – то творення любові» / упорядник Юрій Роговий. Луганськ : Книжковий світ. 1999. 244 с.
3. Роговий Ф. Поруки для батька : Романи / підготував Юрій Роговий; переднє слово Івана Дзюби. Харків : Майдан, 2022. 686 с.
4. Роговий Ф. Хліб для вільної душі. *Київ*. 1991. № 10. С. 118–120.